

Séquia de Manresa

Balsareny

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sector central i sud del terme municipal. Vora el riu Llobregat.
Emplaçament El camí de la Séquia és accessible des de diversos punts: ctra. d'Avinyó (BP-4313) a l'entrada a Balsareny pel Pont del Riu; l'Eix del Llobregat (C-16) a la rotonda del km. 67,5; variant C-16z en diversos punts a la zona de Vilafruns
Alçada: 296

Coordenades:

Latitud: 41.8628
Longitud: 1.8829
UTM Est (X): 407285
UTM Nord (Y): 4635146

Classificació

Número de fitxa 08018 - 191
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Obra civil
Estil / època: Medieval Modern Contemporani
Segle XIV-XXI
Estat de conservació Bo
Protecció Legal
Tipus de protecció: Inexistent
Observacions protecció: Pla General d'Ordenació Urbana del Municipi de Balsareny (PGOU). Article 76 (edificis especialment protegits). Núm. 8: resclosa de la Séquia i canal. Núm. 9: Presa de la Séquia. Núm. 10: Pont de la Séquia.
Data aprovació: dc., 27/11/1991 - 12:00
Número inventari IPA 17250
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil

Ús actual: Productiu
Titularitat Pública
Titular: Ajuntament de Manresa; Junta de la Séquia

Fitxes associades:

[Resclosa dels Manresans](#)
[Fita de la Séquia a la resclosa dels Manresans](#)
[Fita de la Séquia a l'aqüeducte de Santa Maria](#)
[Fita de la Séquia a l'aqüeducte de Conangle](#)
[Aqüeducte de de Santa Maria](#)
[Aqüeducte de Conangle](#)
[Aqüeducte de la Vinya d'en Martí](#)
[Pont del Rector](#)
[Aqüeducte de Santa Cecília](#)
[Mòdul hidromètric](#)
[Horts Nous](#)
[Pontarró del Colador](#)
[Pontarró del Mòdul](#)
[Pontarró que baixa al Llobregat](#)
[Pontarró dels Omplidors](#)
[Pontarró de la Vinya del Martí](#)
[Pontarró de Vilaforns](#)
[Espai natural del riu Llobregat a Balsareny](#)

Autoria de la fitxa Jordi Piñero Subirana
Data de registre de la fitxa: dj., 20/10/2022 - 13:52

Descripció

La Séquia és un canal construït al segle XIV per proveir d'aigua la ciutat de Manresa. Aquesta gran obra d'enginyeria condueix l'aigua des del Llobregat, a l'alçada del castell de Balsareny, fins a Manresa al llarg d'un recorregut originàriament d'uns 26 km. En el seu itinerari la Séquia passa pels termes municipals de Balsareny, Sallent, Sant Fruitós de Bages, Santpedor i Manresa. En entrar al terme de Manresa el canal es divideix en dos grans braços o ramals que, al seu torn, es subdivideixen en una multiplicitat de recs secundaris o ullals que constitueixen una àrea de regadiu d'una gran extensió. Al llarg de la història la Séquia també ha tingut usos industrials i ha fet anar molins, però sempre dins el terme de Manresa.

Als peus del turó del castell de Balsareny la Séquia comença a l'anomenada Resclosa dels Manresans. La caseta a l'inici de la Séquia serveix per protegir les instal·lacions, concretament la comporta que anivella l'entrada d'aigua a la Séquia. Al principi del seu recorregut, el canal discorre sota terra fins que al cap d'uns 600 metres surt a l'aire lliure i llavors es fa visible de manera intermitent, enmig del camí i en un entorn caracteritzat per un esplèndid bosc de ribera. És la Zona humida de la Resclosa de la Séquia.

En aquest primer tram i fins passat el poble de Balsareny el canal circula al costat d'una balcera amb un desnivell important, de manera que pel costat de ponent la llera del canal sol ser natural, mentre que pel costat de llevant està sostinguda per un important mur de contenció, de vegades reforçat amb uns contraforts que, en alguns casos, serveixen d'escala per baixar als horts.

En arribar a l'alçada de Balsareny trobem l'aqüeducte o pont de Santa Maria, junt a un altre pont que travessa el Llobregat. L'aqüeducte encara està en ús i serveix alhora de pont per als transeünts. En una vora té una fita termenera que ens recorda que, antigament, el tros de terreny al voltant de la Séquia era

considerat terme de Manresa. Passat el pont arribem a la primera gran zona d'horta regada amb l'aigua del canal (els Horts Nous). En aquest sector trobem la caseta on abans hi havia el Mòdul hidromètric: un sistema hidràulic per mesurar l'aigua que passa per la Séquia i que data del 1865.

Quan arribem vora la Fàbrica del Molí a l'altre costat de la carretera s'aixeca una important balcera. En aquest sector la Séquia torna a passar subterrània per l'anomenada mina del Balç de Roqueta, un tram soterrat ja al segle XVII, després que el 1610 s'hi produís un sabotatge per part d'un bandoler de l'època. Més endavant, la Séquia travessa la zona de Vilafruns, on hi ha una antiga fàbrica tèxtil i la gran zona minera de Balsareny. Ja al límit sud del terme municipal, fent frontera amb Sallent, trobem un altre dels grans aqüeductes: el de Conangle.

La Séquia és avui encara un canal viu i en ús, que proveeix d'aigua corrent la ciutat de Manresa i un bon nombre de municipis de l'entorn. A més, compta amb una diversitat d'elements d'interès que la converteixen en una de les obres més singulars del pla de Bages. Des d'un punt de vista arquitectònic i d'enginyeria es pot considerar una de les obres hidràuliques més importants de la Catalunya medieval: per la seva envergadura, pel desnivell mínim del seu traçat, per les dificultats tècniques que es van haver de resoldre en la seva execució, per l'ambició del projecte i perquè compta amb obres monumentals com ara els grans aqüeductes, popularment anomenats ponts. En terme de Balsareny cal destacar els ja esmentats de Santa Maria i de Conangle. A més, com a aqüeductes menors, habitualment formats per un sol arc, es conserven el pont del Rector, el de la Vinya d'en Martí i el de Santa Cecília, tot i que antigament n'hi havia algun més. Per exemple, el Pont dels Cirers o el Pont dels Gripaus. També són molt característics els pontarrons que servien per travessar el canal d'una banda a l'altra o per facilitar el desguàs de les aigües pluvials. N'hem inventariat un total de sis que són antics, i n'hi ha alguns més de moderns. Pel que fa als bagants, que permeten desviar l'aigua cap a una rasa lateral, no n'hem identificat cap del model antic, que consistia en una comporta interior de ferro elevada mitjançant una cadena que estava inserida dins un forat a la pedra. La majoria són del model que es va generalitzar al segle XIX o principis del XX, amb comportes de ferro adossades a la paret del canal que s'elevaven mitjançant una barra o, en les versions més modernes, amb un volant vinculat a un mecanisme desmultiplicador.

Com a element de valor ambiental i paisatgístic la Séquia ha tingut i encara té una gran incidència en la morfologia dels territoris per on passa. Tot i que originàriament només se'n podien beneficiar per al regatge els manresans, amb el temps aquesta restricció es va suavitzar, i ara són nombroses les zones d'horta que trobem al seu entorn. A Balsareny és d'especial interès la zona anomenada Horts Nous. La Séquia també constitueix un espai d'interès natural i paisatgístic amb uns ecosistemes propis associats, i des de la creació de l'anomenat Parc de la Séquia ha augmentat també el seu ús com a itinerari verd que compleix les funcions de parc natural i espai per a l'esport i el lleure en l'àmbit del pla de Bages. El camí de la Séquia permet seguir tot el seu recorregut al costat del canal.

Com a patrimoni social i etnològic cal dir que la Séquia, anomenada popularment "la Síquia" entre els habitants de Balsareny, ha format part del paisatge quotidià de milers de persones, amb una diversitat d'usos i tradicions que l'han convertit en un referent per a la identitat dels llocs per on passa, de manera que ha acabat formant part indistricable de la memòria col·lectiva. Hi ha una multiplicitat d'aspectes antropològics i etnològics vinculats a la Sèquia, com ara els costums i les tradicions associades al regadiu, llegendes i tradicions diverses.

Observacions:

Altres denominacions: en la parla popular als pobles de Balsareny i Sallent es coneix com la Síquia.

Pel que fa a la protecció d'aquest element, actualment es planteja la possibilitat d'iniciar un procés per declarar tot el recorregut de la Séquia, en els seus diversos municipis, com a Bé Cultural d'Interès

Nacional (BCIN), però es tracta d'una qüestió complexa. De moment cada municipi té la competència per promoure instruments de protecció sobre els elements de la Séquia que es troben dins el seu terme.

Originàriament es considerava que els terrenys per on discorre la Séquia eren terme de Manresa, fet indicat per la presència de diverses fites amb l'escut de la ciutat. Amb la creació dels municipis moderns, però, s'entén que passa pel territori de diferents termes; és a dir, Balsareny, Sallent, Santpedor, Sant Fruitós de Bages i Manresa. Aquest fet es corrobora quan, amb motiu d'obres majors, cal demanar els permisos corresponents als diferents municipis.

Pel que fa a la qüestió de la propietat de la Séquia, aquesta es va dirimir als primers decennis del segle XX. Degut als conflictes que hi havia entre les entitats gestores (la Junta de la Séquia i la Junta d'Aigües Potables) i l'Ajuntament de Manresa, el 7 de novembre de 1923 l'Ajuntament decidí sotmetre la qüestió a un estudi per part de tres lletrats que havien de dictaminar sobre "la propietat originària i actual, organització i atribucions de la Junta Administradora". Cinc anys després (el 1928) l'alcalde de Manresa Josep Motardit va inscriure en canal de la Séquia en el Registre de la Propietat i va atorgar escriptura en declaració de domini i obres del canal. Al mateix temps, va inscriure la Séquia en el Llibre inventari de Béns Municipals. Però les desavinences no es van acabar fins que uns anys més tard s'arribà a una concòrdia, aprovada per l'Ajuntament de Manresa el 4 de desembre de 1931 i per la Junta de la Séquia el 28 de febrer de 1932. L'acord es fonamenta sobre la base del dret de copropietat entre els regants i l'Ajuntament (ALABERN, 1991: 172).

Història

El segle XIV és probablement l'època més dinàmica de Manresa, i el projecte més emblemàtic que la ciutat va impulsar fou la construcció de la Séquia: una de les obres d'enginyeria hidràulica més destacades de la Catalunya i l'Europa medievals. Tenia una funció bàsicament de regadiu, sense en principi s'hi instal·lessin molins, i destaca tant per la seva llargària com per l'àrea irrigada, que va anar augmentant progressivament des del segle XIV fins assolir el seu màxim al segle XIX. En un principi sempre en terres dins el terme de Manresa.

Per fer front a una greu sequera el Consell de la Ciutat de Manresa va trobar una resposta innovadora en la construcció d'una gran séquia, projecte que va obtenir el permís del rei Pere III. La direcció de l'obra va anar a càrrec de Guillem Catà, mestre liniador de la ciutat de Barcelona i un dels millors especialistes en aquell moment. Una primera part de les obres (des de l'inici a Balsareny fins a arribar al terme de Manresa) es va portar a terme entre 1339 i 1377. En la part inicial la Séquia havia de passar per terrenys sota el castell, que eren propietat del baró de Balsareny, i per això la ciutat de Manresa va comptar amb el permís dels castlans, Ramon de Peguera i Mateu de Vilallonga. Les obres van començar aviat i del mateix any 1339 ja daten la resclosa i l'aqüeducte de Santa Maria. L'aqüeducte de Conangle fou construït entorn de 1340, el mateix any que el bisbe de Vic va posar l'entredit (una forta censura canònica) a la ciutat de Manresa quan la Séquia va entrar a les terres del terme de Sallent.

Els contratemps que van sorgir foren diversos, com l'esclat de la pesta negra o el ja esmentat conflicte amb el bisbe de Vic, que va donar peu al conegut episodi del «miracle de la Llum». Entre 1377 i 1382 es van fer les obres ja dins el terme de Manresa, i tot sembla indicar que no va ser fins aquest darrer any que l'aigua de la Séquia va arribar a la ciutat. En total, les obres s'havien allargat uns 43 anys, molt més del que s'havia previst inicialment.

L'any 1583 va sorgir un conflicte quan una riuada es va emportar la resclosa i, per poder-la reparar de seguida, els manresans es van afanyar a tallar sense permís arbres de sota el castell. El baró de Balsareny, Ferran Oliver, va denunciar la ciutat de Manresa i el judici li va ser favorable, de manera que es va arribar a

un acord: la ciutat de Manresa pagaria cada any dotze capons al senyor del castell de Balsareny, i a canvi aquest els donava permís per tallar els seus arbres sempre que fes falta per restaurar la resclosa. Aquest tribut es va pagar cada anys fins que va caure en desús al segle XIX, amb l'abolició dels drets senyorials. Des de fa uns anys, però, s'ha recuperat la tradició i ara es fa donació dels capons cada cinc anys en un acte que ha esdevingut una petita festa de germanor entre Manresa i Balsareny amb motiu de les festes de la Llum.

De l'aigua de la Sèquia només se'n podien servir els manresans, de manera que els pagesos de pobles de la rodalia havien de veure com el canal passava pel costat de les seves terres sense poder-ne tocar ni una gota. Naturalment, això va provocar molts conflictes al llarg dels anys. Als segles XVI i XVII es registren un bon nombre de denúncies, multes i episodis de rebel·lia per part dels hortolans de Balsareny, sovint sota l'empara o directament atïats pel mateix baró o pel rector, ja que els horts més importants del poble regats amb la Séquia eren a la Coromina i propietat del baró i del rector. Encara es conserva l'aqüeducte o pont anomenat del Rector, perquè es troba on la parròquia tenia els seus horts.

El 1610, en plena època del bandolerisme, Balsareny va ser escenari d'un fet famós en la història de la Séquia. En aquell moment corria pel Bages el bandoler de Moià Jaume Alboquers, que va decidir fer xantatge a la ciutat de Manresa amb un escrit que amenaçava de sabotejar la Séquia utilitzant la curiosa expressió de "tallar les cames de la pubilla" si no li oferien una quantitat de diners. Com que els consellers no li van fer cas un bandoler de la seva colla, Jaume Cornet, conegut com l'Escolanet de Polinyà, va pujar al balç de la Roqueta, situat sobre l'actual fàbrica del Molí, i des d'allà va fer caure unes grans pedres que van rebentar les parets de la Séquia. Després va anar a Sallent on va foradar l'aqüeducte del Vilar. A Manresa van reaccionar posant preu al cap del delinqüent: 300 lliures si el capturaven viu i 200 si el lliuraven mort. Això va tenir efecte i l'Escolanet fou detingut pel sometent a prop de Vic. Li van tallar el cap i el van penjar dins d'una gàbia al portal principal de Manresa, a la torre de Sobrerroca. A conseqüència d'aquest fet el tram de la Séquia que passa per sota del Balç es va cobrir per evitar risc d'altres atemptats o simplement per prevenir esllavissades. Popularment aquesta mina era coneguda com la "Séquia Coberta".

Al segle XVIII els veïns de Balsareny que tenien horts a la vora de la Sèquia hi feien forats per poder regar, tapant-los i destapant-los segons la seva conveniència. Quan la Junta de la Sèquia ho va saber va fer tapar aquells forats i va deixar sense aigua els horts del poble. En aquell moment el rector de Balsareny era Roque García de la Enzina, un capellà il·lustrat que escrivia versos, tenia nocions d'enginyeria i que fou un personatge important en la història del poble, sobretot perquè va impulsar la construcció d'un pont sobre el Llobregat. El rector García va enginyar un curiós aparell que ara s'anomena "trompa" o "cantimplora", i que és un sífo que permet treure aigua de la Sèquia sense fer-hi cap forat. No cal dir que aviat tots els pagesos es van afanyar a imitar-lo. El rector fou denunciat pels manresans i, tot i que les ordenances de la Séquia només prohibien foradar i no deien res d'altres sistemes més sofisticats, el litigi es va allargar de 1787 a 1791, i finalment la Reial Audiència va condemnar Roque García a pagar una multa de 100 lliures. Molt més endavant, ja al segle XX, la Junta de la Séquia va arribar a un acord amb els propietaris dels horts i es van modificar els reglaments per permetre l'ús per als regants de fora de Manresa en unes hores determinades. Ara això es fa amb mànegues i un petit motor extractor. Però encara en algunes cases de Balsareny conserven les trompes que havien utilitzat anys enrere.

Els encarregats del manteniment i el control sobre la Séquia eren els sequiers, que tenien la facultat de cobrar impostos i imposar multes. L'any 1395 el sequier era un balsarenyenc, Pere Martí, i l'últim sequier de Balsareny, a finals del segle XX, va ser Domènec Massana Penas, conegut popularment com el Siquiaire.

En l'actualitat la Séquia continua sent un canal viu que proporciona aigua a la ciutat de Manresa i d'altres poblacions del seu voltant. Des de fa uns anys, a partir de 1996, per tal de conservar i difondre els usos, els valors i el patrimoni associat a la Séquia va néixer el Parc de la Séquia. Fomentant el vincle entre aigua i territori, aquest organisme desenvolupa activitats divulgatives, d'oci i turisme a l'entorn de la Séquia i

gestiona diferents espais i equipaments que hi tenen una vinculació directa.

Bibliografia

AADD (2019). *Aigua i memòria de la Sèquia. Un recorregut pels usos de la Sèquia i el seu entorn al llarg del territori*. L'Arada; Aigües de Manresa; Junta de la Séquia, Manresa.

ALABERN, Josep (1991): "Les aigües i el seu aprofitament", a *Història de Manresa. 1900-1950*. Manresa, Caixa d'Estalvis de Manresa, pp. 163-177.

ALABERN, Josep (2001): "La Sèquia de Manresa", a *SAM*.

ALABERN, Josep (2002): "Introducció: la Sèquia de Manresa" i "La Sèquia, infraestructura tècnica" a *Al voltant de la construcció de la Sèquia de Manresa*. Manresa, Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya; Col·legi d'Enginyers Tècnics Industrials de Manresa.

CARRETÉ, Ramon (1990, 1992, 1993, 1995): "Ponts i pontarrons de la Sèquia de Manresa entre 1679 i 1867", a *Societat d'Onomàstica, Butlletí Interior*. Núms. 40, 48, 53 i 60.

CARRETÉ PARERA, Ramon; BENÉITEZ, Vicenç (2002). *Balsareny: història en imatges (1897-1975)*. Col·lecció Fotografia històrica, 12. Angle Editorial; Centre d'Estudis del Bages, Manresa, p. 15-16.

CARRETÉ PARERA, Ramon (2010). *Noms de lloc, de casa i de persona de Balsareny*. Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona, p. 101, 106-109.

CASES i IBÁÑEZ, Adrià (2004): *Les pedres de la Sèquia. Un recorregut pel seu paisatge*. Manresa, Centre d'Estudis del Bages; Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Col·lecció Guies, núm. 5, Manresa.

FRANQUESA, T; RECASENS, J (1983): *Coneguem la Sèquia*. Manresa, Caixa d'Estalvis de Manresa.

PIÑERO SUBIRANA, Jordi (2010). *La Sèquia de Manresa. Estudi històric i documentació del patrimoni associat a un canal d'origen medieval*, estudi inèdit per a l'Ajuntament de Manresa, Manresa.

PIÑERO SUBIRANA, Jordi (2014). "La Sèquia de Manresa: un canal d'irrigació construït al segle XIV per iniciativa del Consell de la ciutat", *La ciutat medieval i arqueologia. VI Curs Internacional d'Arqueologia medieval*, Lleida, 2014, Pagès Editors, p. 407-432.

SARRET i ARBÓS, Joaquim (1906): *La Cèquia de Manrèsa*. Manresa.

SERRA SALA, Joan M.; CARRETÉ PARERA, Ramon (2005). *Balsareny, ahir i avui*. Ajuntament de Balsareny, p. 49-55.

SITJES i MOLINS, Xavier (2002): "Els ponts medievals del Bages", a *Al voltant de la construcció de la Sèquia de Manresa*. Manresa, Col·legi d'Enginyers Tècnics de Catalunya; Col·legi d'Enginyers Tècnics Industrials de Manresa.

TORRAS, Marc (2004). "Els inicis de la Sèquia de Manresa", a *I Col·loqui Internacional d'irrigació, energia i abastament d'aigua: els canals a Europa a l'Edat Mitjana*. Manresa, Parc de la Sèquia (publicació digital), pp. 198-207.

VILLUENDAS, Llorenç (1992): Dades històriques sobre la Síquia dels manresans i altres obres de regadiu del pla de Bages. Sallent.

